

สมุนไพรมานยาฆ่าแมลง :

คณะกรรมการเผยแพร่ความรู้และผลงานทางวิชาการผ่านสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยมหิดล
 (ศ.พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ คณะเภสัชศาสตร์ มมหิดล)

ห้องสมุดกรมวิทยาศาสตร์บริการ

ขอบชะนาง

ขอบชะนางเป็นวัชพืชชอบขึ้นตามริ้วสวน เป็นไม้ล้มลุกเนื้ออ่อน ลำต้นจะเอนเลื้อยไปและชูยอดขึ้นตรง ใบเดี่ยว ขอบชะนางมี 2 ชนิดคือ ขอบชะนางขาวกับขอบชะนางแดง ลำต้นและใบขอบชะนางขาวเป็นสีเขียวอ่อน รูปใบค่อนข้างกลม ลำต้นและใบขอบชะนางแดงมีสีม่วงแดง รูปใบยาวเรียวแหลม ดอกหรือออกเป็นกระจุกออกตรงซอกใบกับลำต้น ขอบชะนางขาวดอกสีเขียวอมขาว ส่วนขอบชะนางแดงดอกสีม่วงคล้ำ ไร่ทั้งต้นสดฆ่าแมลง ฆ่าหนอน ไรตัว เต็มไม้) กรอง ฉีดฆ่าหนอนและแมลง ชาวบ้านนิยมนำทั้งต้นวางไว้บนปากไหปลาร้า ช่วยป้องกันหนอนได้

ชื่อพื้นเมืองของขอบชะนาง ทางเหนือเรียก หล้าหนองคาย แม่ฮ่องสอนเรียก เป็ลือกมีนดิน กระเหรี่ยงแม่ฮ่องสอนเรียก คาสียาเก้อ ลอสีพะเยาเกล็ด หัวไปจะเรียกตามสีของใบคือ ขอบชะนางขาว ขอบชะนางแดง

หนอนตายอยาก

เป็นไม้เลื้อย เถาเล็ก มีรากสีขาวรูปร่างยาว รวมกันอยู่เป็นพวงใหญ่ประมาณ 50-90 ราก แต่ละรากยาว 10-30 เซนติเมตร ใบเดี่ยว ก้านใบยาว ใบรูปรีแกมไข่หัวใจ ปลายใบเรียวแหลมมาก ดอกออกเป็นช่อสั้น ๆ สีขาวถึงสีม่วงอ่อน ผลค่อนข้างแข็งมีสีน้ำตาลขนาดเล็ก

รากของหนอนตายอยากมีอัลคาลอยด์ Stemonine และอื่น ๆ ชาวสวนใช้รากหนอนตายอยากตำให้ละเอียดแช่ในน้ำมะพร้าว กรองเอากากออก ฉีดฆ่าแมลงในสวนพริกไทย หรือจะเติมน้ำสบู่ลงไปเพื่อให้มีน้ำยาจับใบ ฆ่าหนอนผีเสื้อในแปลงผัก ใช้ฆ่าหนอนที่อยู่ในผลแตงในวิวกวาง โดยใช้รากตำตำบดบดขาวขัดใส่ในผลแตงของวิวกวางที่มีหนอน ใส่วีปวกไหปลาร้าเพื่อป้องกันหนอน

ชื่อพื้นเมืองของหนอนตายอยาก พายัพเรียกบั้งข้าง ประจวบคีรีขันธ์-จันทบุรีเรียก กระพือก บางแห่งเรียก ไป้วมค่อม มีหนอนตายอยากอีกชนิดหนึ่งเป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ใบเป็นใบประกอบ ดอกสีขาว รูปรีแกมไข่ขาวของดอกเหมือนอัญชัน ผลเป็นฝักเช่นอัญชัน

เลี่ยน

เลี่ยนเป็นไม้ขึ้นต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ทุกส่วนของต้นมีรสขม ใบเป็นใบประกอบ ขอบใบหยัก ดอกช่อขนาดใหญ่ออกที่ง่ามใบในบริเวณหลายกิ่ง เลี่ยนมี 2 ชนิดคือ เลี่ยนดอกสีขาวกับดอกสีม่วง ดอกมีกลิ่นหอม ผลค่อนข้างกลม เมื่อบดมีสีเหลืองและมีสีขาววนสำหรับดอกชนิดสีม่วงพบทั่ว ๆ ไปในป่า ส่วนดอกสีขาวหายาก เลี่ยนนิยมปลูกเป็นไม้ประดับ เพราะใบและดอกมีสีสวยช่อใหญ่ ทั้งยังเป็นไม้โตเร็วอีกด้วย

ใบผลมีสารเป็นอัลคาลอยด์ azaridine และมีน้ำมัน สารที่มีรสขมมีชื่อว่า bakayanin มีสารพวกแทนนิน กรดเบนไซอิกและกรดแทนนิก ชื่อพื้นเมืองของเลี่ยน ภาคเหนือเรียก เคี่ยน เอี่ยน บางแห่งเรียก เกเรียน จีนแต้จิ๋วเรียกโซมหนวย จีนกลางเรียก ชูเอี่ยน-

ใบเปลือกและผล มีคุณสมบัติเป็นยาไล่แมลง นิยมใช้ใบเอี่ยนสอดใส่ในหนังสือ สามารถป้องกันมิให้แมลงมากัดหนังสือได้ ใบแห้งนำมาต้มกับน้ำ ให้ได้ความแรง 3-5% ใช้ฉีดไล่ด้กแตน ตักแตนห่า ฆ่าและทำให้หนอนผีเสื้อหลายชนิดชะงักการกินอาหาร

สำหรับผลเลี่ยนเป็นพิษต่อคนและปลา เด็ก ๆ ถ้ากินเลี่ยน 5-8 ผล อาจตายได้ อาการเป็นพิษจะเกิดขึ้นหลังจากกินผลเลี่ยนอาจน้อยกว่าหนึ่งชั่วโมง หรืออาจเป็นพิษหลังจากกินแล้วหลาย ๆ ชั่วโมงก็ได้ มีอาการเป็นลม กล้ามเนื้อทำงานไม่ประสานกัน มีนจัน บางคนมีอาการปวดท้องอย่างรุนแรง อาเจียน และท้องร่วงอย่างแรง ค่อนข้างง่วงซึม เนื่องจากร่างกายเสียน้ำมาก และอาจตายได้ สำหรับสัตว์ เช่น กระต่าย และหนูตะเภา ถ้ากินผลนี้เข้าไปจะเป็นอัมพาต แต่สุนัขถ้ากินผลเลี่ยนเข้าไปจะอาเจียนออกทันที และไม่แสดงอาการเป็นพิษ